

SOCIAL AND LABOUR ADAPTATION AS THE OBJECT OF THEORETICAL ANALYSIS

Biological features of people (a type of nervous activity, temperament, and other properties) do not determine the level of his achievements, but affect in their learning and education. Thanks to individual methods of education and training the similar results can be achieved in people with different biological data. Therefore, in the pedagogical process we must take into account individual features and characteristics of pupils, and for this the teacher should work in contact with the school doctor. The teacher should possess biomedical indicators that should be considered in the process of training and education, meaning that biological features affect the dynamics of individual behavior more than its essence. Experience shows that the technological revolution has led to an increase in various types of mental activity. Facilitation of physical labor leads to sedentary work, so today there is a problem of optimal scientific substantiation of work and rest that you want to teach children in school age. Socialization is the result not only of targeted actions, it depends on a variety of environmental influences. Thus, the process of socialization, unlike education, includes not only the concerted efforts on the part of society, but also the influence of the elements of a natural environment, and adjusts its own activity of an individual. Not opposing the concept of "socialization" and "education", it should be noted that targeted education assumes full control of the process of socialization, excluding unwanted influence of the environment. Educational psychology and pedagogy is a task set for themselves.

Key words: adaptation, socialization, integration .

УДК 378

Л. Я. Бірюк

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто урахування найважливіших психологічних та лінгводидактичних понять, що становлять теоретичну основу реалізації комунікативного підходу до формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: комунікативна компетентність, майбутній вчитель початкових класів, російська мова, професійна підготовка.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Сучасний етап розвитку національної школи характеризується відродженням до мовної освіти в країні, потребою формування особистості, яка б відзначалася свідомим

ставленням до опанування мовою, високою культурою спілкування. Російська мова, за ключовим позиціями підписаної нашою державою Хартії Європейських мов національних меншин України, за Рекомендаціями Ради Європи та Державним стандартом початкової ланки освіти, вивчається як предмет варіативного компонента початкової школи.

Це вимагає створення нової системи професійної підготовки ВНЗ, спрямованої на формування освіченої, комунікативно компетентної, творчої особистості, а також забезпечення умов для найповнішого розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб. Метою і кінцевим результатом цього процесу є формування комунікативно компетентного майбутнього вчителя початкової ланки освіти. Однак теорія і практика професійної підготовки до формування комунікативно компетентного з російської мови майбутнього фахівця значною мірою відстає від постійно зростаючих вимог суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Вирішення проблеми спілкування та навчання комунікації привертало увагу багатьох дослідників. Так, у працях психологів Б.Ананьєва, Л.Виготського, О.Леонтьєва, Б.Ломова, В.Мясищева та інших розглянуто закономірності та механізми спілкування, а також визначено загальні методологічні і наукові позиції розгляду сутності, структури, спілкування та умінь, що забезпечують цей процес. У дослідженнях педагогів В.Кан-Калика, О.Бодальова, О.Киричука, А.Добровича, Я.Коломинського, А.Мудрика та інших на основі теоретичного осмислення проблем педагогічного спілкування накреслено шляхи підготовки вчителя до здійснення комунікативної діяльності. Певний вклад у безпосередню розробку проблеми комунікативних умінь учителя. Їх суті, структури та умов формування внесли В.Сластьонін, Н.Кузьміна, Л.Спірін, Ф.Гоноболін. Широкий діапазон та різні кваліфікації комунікативних умінь знаходимо в роботах Є.Семенової, Л.Савенкової, А.Фоміна та інші. Однак, на нашу думку, не були конкретизовано теоретичні основи формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкової школи.

Формулювання мета статті. З метою реалізації комунікативного підходу в галузі мовної освіти необхідно уточнити значення низки лінгвістичних термінів, зокрема понять "державна мова", "рідна мова", "перша/друга мова", "іноземна мова", "двомовність", "плюрилінгвальність", "комунікативно компетентна особистість", компоненти комунікативного процесу.

Виклад основного матеріалу. З метою реалізації комунікативного підходу в галузі мовної освіти в освітньому просторі України необхідно уточнити значення низки зазначених вище лінгвістичних термінів та понять.

Вважаємо найбільш точним визначенням поняття "рідна мова" є таке: мова,

якою користуються в сім'ї; мова роду. У більшості таке трактування співпадає з мовою етносу, часткою якого є мовець та з мовою Батьківщини. Це мова землі, яку людина вважає рідною, навіть якщо її глибинні корені пов'язують з іншим етносом. Можна володіти двома рідними мовами, якщо в родині батьки вільно спілкуються з членами родини двома мовами.

Однак освічений та вихований громадянин нашої держави зобов'язаний володіти державною мовою – українською. Це справа честі, наявності громадянської позиції й патріотизму. Загальновідомо, що Україна – багатонаціональна держава, в якій за даними останнього перепису проживає понад 150 національностей. А основний Закон України – Конституція та Закон України "Про мови національних меншин" гарантують можливість оволодіння рідною, державною мовами та мовами навчання інших етносів. У поданій нижче таблиці (див. табл. 1) подано перелік мов національних меншин (мов навчання) України. Нашою державою гарантується право громадян обирати школу, в якій можна навчатися державною (українською) чи національною мовами.

Таблиця 1.

Перелік офіційно визнаних мов національних меншин України

№	Мова етнічної групи	Кількість населення	У відсотках
1	Російська мова	8,3 млн.	17,3
2	Білоруська мова	275,8 тис.	0,6
3	Молдавська мова	258,6 тис.	0,5
4	Кримськотатарська мова	248,2 тис.	0,5
5	Болгарська мова	204,6 тис.	0,4
6	Угорська мова	156,6 тис.	0,3
7	Румунська мова	151,0 тис.	0,3
8	Польська мова	144,41 тис.	0,3
9	Ідиш/іврит	103,6 тис.	0,2
10	Вірменська мова	99,9 тис.	0,2
11	Грецька мова	91,5 тис.	0,2
12	Татарська мова	73,3 тис.	0,2
13	Ромська мова	47,6 тис.	0,1
14	Азербайджанська мова	45,3 тис.	0,1
15	Грузинська мова	34,2 тис.	0,1
16	Німецька мова	33,3 тис.	0,1
17	Гагаузька мова	31,9 тис.	0,1

У нашій державі поряд з терміном "мова національних меншин" у лінгводидактиці вживається синонім "друга мова", при цьому мається на увазі не

іноземна мова, а одна із мов, розповсюджених в Україні.

В освітніх закладах України, крім мов національних меншин, з метою формування полілінгвально компетентної особистості вивчаються й іноземні мови: англійська, німецька, французька, іспанська, китайська, японська тощо. Поняття "іноземна мова" трактується як "мова чужої землі", вона не є розповсюдженою на всій території нашої держави.

Часто в науковій літературі вживається термін "двомовність". Він є багатозначним:

а) державна двомовність або білінгвізм, у нашій державі це Конституцією не передбачається;

б) двомовність певного суспільства або диглосія, для нашої країни це більш притаманне;

в) персональна двомовність або білінгвалізм, що є особистісним утворенням мовця [2].

Сучасні прагнення України жити в європейському цивілізованому просторі потребує усвідомлення терміну "багатомовність" або "полінгвальність". На наше переконання, найбільш точним є таке визначення зазначених понять: досконале володіння 3-5 мовами – рідною, державною та 2-3 іноземними мовами, що забезпечить конкурентоспроможність молоді людини у складному сучасному світі. Земна цивілізація багатовекторна, полікультурна, багатоетнічна і полілінгвальна, що є окрасою й ознакою неповторності й різноманітності світу.

Специфікою сучасної європейської та вітчизняної лінгводидактики є реалізація компетентнісного й комунікативного підходів у процесі опанування мовою. Названий підхід передбачає чітко визначену мету і результат опанування мови: сформовану комунікативно компетентну особистість (учня, студента, вчителя, викладача). Комунікативно компетентна особистість вчителя – це особа, яка досконало спілкується мовою та вміє навчати цієї мови учнів [1]. Компетентнісний підхід дозволяє змінити систему підготовки майбутніх вчителів початкової школи на особистісно й комунікативно орієнтовану, зберігши при цьому її традиційну фундаментальність. Відносність володіння мовою, зокрема другою, помічено давно, проте обставини, що обмежують цю "повноту", стали розглядатися лише в останні роки, бо володіння мовою є складним процесом, що включає комунікативну діяльність під час навчання, праці, гри, творчості тощо.

У рамках особистісно-орієнтованого підходу до навчання у сучасній лінгводидактиці активно розвивається теоретична платформа, що ґрунтується на концепції "потужної особистості", з позицій якої навчання другої мови розглядається як процес формування "вторинної мовної особистості". Під концептом вторинної мовної особистості дослідники розуміють сукупність здатностей/готовностей людини до здійснення мовних учинків, до адекватної

взаємодії з представниками інших культур в умовах автентичного спілкування з ними, результатом чого є володіння другою мовою. Рівень розвитку вторинної мовної особистості проявляється у спроможності мотивованого обміну текстуально організованою смисловою інформацією, що структурована з урахуванням мотивів та цілей спілкування, у цілеспрямованому породженні та інтерпретації цілісних, ієрархічно організованих семантико-смислових структур [4].

Дослідники професійної підготовки майбутніх фахівців у структурі вторинної мовної особистості виділяють три рівні: 1) вербально-семантичний (слова, граматичні, текстові, дискурсивні моделі); 2) лінгвокогнітивний (тезаурусний – поняття, концепти, ідеї, ідеологічні стереотипи тощо); 3) мотиваційний (діяльнісно-комунікативні потреби, мотиви мовної поведінки) [3].

В умовах вищого навчального закладу формування вторинної мовної особистості можливе лише в обмежених рамках, що визначаються потребами майбутньої професії, тобто міжкультурного навчально-професійного спілкування. Тому необхідною метою формування мовної особистості має відбуватися відповідно до особливостей професійно значущих сфер і ситуацій другомовного спілкування. З методичної точки зору, саме підвищення мотиваційного рівня повинно стати центральною ланкою всієї системи формування мовної особистості, оскільки “мовне спілкування не є самоціллю ні соціуму, ні індивіду, потреба у ньому породжується суспільними взаємовідносинами і відповідно до цих стосунків видами соціальної діяльності”.

Формування комунікативно компетентної особистості з російської мови майбутнього вчителя початкових класів забезпечують комунікативні здібності. Вченими виокремлюються такі основні комунікативні здібності: психологічна готовність до організаторсько-комунікативної діяльності, комунікабельність, соціальна спорідненість, альтруїстичні тенденції.

Важливим показником розвитку комунікативних здібностей учителя початкової школи є наявність комунікативного характеру, професійно-комунікативних знань, навичок, умінь і досвіду забезпечувати навчання молодших школярів через якісне, нормативне мовлення. Якісними показниками сформованості особистості комунікативно компетентного учителя початкової школи є *комунікативні знання, комунікативні навички, комунікативні вміння, комунікативні звички, комунікативний досвід, комунікативний характер, комунікативні цінності, професійна комунікативна харизма*.

Висновки. Отже, результати аналізу психологічних, лінгвістичних і методичних джерел переконують, що на часі впровадження *комунікативно-компетентного підходу* в практику професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у ВНЗ, що забезпечується свідомим використанням

аналізованих термінів і понять. Названий підхід забезпечує формування й розвиток комунікативно компетентної особистості майбутнього фахівця з російської мови (другої), яка характеризується свідомим ставлення до вивчення мови, розвиненим мовленням, мисленням, пам'яттю, естетичним сприйняттям мовлення, вміє навчати мови молодших школярів та володіє професійною комунікативною харизмою.

Література

1. Голобородько Є.П. До питання мовної особистості вчителя й учня початкових класів / Є.П. Голобородько // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки. Випуск 8. – Глухів: ГДПУ, 2006. – 278 с. – С. 8-11.
2. Гудзик И.Ф. Компетентностно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения) / И.Ф. Гудзик. – Чернівці : Видавничий дім "Букрек", 2007. – 496 с.
3. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения /Ю.Н. Караулов// Язык и личность. – М., 1989. – С.3-8.
4. Пентилюк М.І. Культуромовний аспект підготовки майбутнього учителя-філолога в білінгвальному середовищі /М.І. Пентилюк// Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – 272. – С.20-27.

Л. Я. Бирюк

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье рассмотрен учет важнейших психологических и лингводидактических понятий, которые являются теоретической основой реализации коммуникативного подхода к формированию коммуникативной компетентности будущего учителя начальной школы.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, будущий учитель начальных классов, русский язык, профессиональная подготовка.

Lyudmila Biryuk

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION COMMUNICATIVE COMPETENCE IN RUSSIAN LANGUAGE FOR THE FUTURE TEACHER OF PRIMARY SCHOOL

The article deals with the most important psychological, linguistic and didactic notions which are the theoretical basis of communicative approach realizing according to the intending primary school teachers' communicative competence forming.

Key words: communicative competence, an intending primary school teacher, Russian language, professional training.